

Штогоднівая грамадска-асветніцкая газета
Выдаецца з кастрычніка 1991 года

Шукаць па сайце

[Культурны герой эпохі крыгаходу.](#)

24 студзеня пайшоў з жыцця Міхал Анемпадыстаў. Літаратар, чые радкі многія ведаюць на памяць. Дызайнер з уласным бачаннем стылю. Даследчык колераў і ментальнасці. І, бясспрэчна, культурны герой свайго часу.

[Галоўная](#) / [Дзень навукі](#)

Камп'ютар, які ведае дзеканне з аканнем

№ 4 (1339) 27.01.2018 - 02.02.2018 г

У топ-10 вынікаў дзейнасці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі за 2017 год увайшоў новы слоўнік і яго метадалогія

Як пісаў Чэстэртан, сапраўднага чалавека пазнаць не цяжка: у яго боль у сэрцы і ўсмешка на твары. Сапраўднага аўтэнтычнага беларуса таксама пазнаць даволі лёгка: з ягоным, паводле Пімена Панчанкі, звонкім “дзе” і густым “чаго”, з яго “мяккім” вымаўленнем слоў тыпу “сьнех” і “сьмех”, цвёрдым “р”, “аканнем” ды “яканнем”. А каб гэтую адметную маўленчую аўтэнтыку захаваць, варта яе кадыфікаваць — прывесці да нормы і замацаваць у слоўніку.

Рубрыкі газеты

[#2016годкультуры](#)

[Тэндэнцыі](#)

[Соцыум](#)

["К" інфармуе](#)

[Калонка рэдактара](#)

[Форум](#)

[Дзяжурны па нумары](#)

[На маю думку...](#)

[Тэндэнцыі сферы](#)

[Сэлфі](#)

[Скарыніяна — 2017](#)

[Практы развіцця](#)

[Prof-партфолія](#)

[aКно ў свет](#)

[Рэальная сфера](#)

[Крытычная маса](#)

[Рэдакцыя плюс...](#)

[art-блог](#)

[вяртанне імёнаў](#)

[На людным месцы](#)

[Нязбіты лёгчык](#)

[Гістарыёграф](#)

[Суботнія сустрэчы](#)

[Фотаархіў](#)

[Паралелі](#)

Ад лінгвіста да праграміста

Летась такі грунтоўны лінгвістычны даведнік, у якім замацаваныя нормы правільнага літаратурнага вымаўлення, быў падрыхтаваны і выдадзены. Маю на ўвазе “Арфаэпічны слоўнік беларускай мовы”, дзе прадстаўлена 117 тысяч слоў. Яго стварылі “гуманітары” і “тэхнары” (ці “лірыкі” і “фізікі”, каму як даспадобы), спецыялісты двух інстытуцый Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі — Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры і Аб’яднанага інстытута праблем інфарматыкі.

Важнасць такога слоўніка несумненная для работнікаў культуры, выкладчыкаў навучальных устаноў, журналістаў і ўсіх тых, хто ў сваёй прафесійнай дзейнасці штодзённа карыстаецца вуснай і пісьмовай формамі беларускай літаратурнай мовы. Каб дакладна перадаць правільнае вымаўленне, у слоўніку выкарыстаны спецыяльны спосаб запісу слоў — так званая фанетычная транскрыпцыя.

Затранскрыбіраваныя словы бяруцца ў квадратныя дужкі, мяккасць літар перадаецца знакам [’], падаўжэнне фіксуецца двукроп’ем — напрыклад, [с’он’а] (сёння) — кожны гук абазначаецца асобным значком.

З дапамогай слоўніка можна даведацца, што беларусы вымаўляюць слова “снег” як [с’н’эх], а не як [сн’ек] (руская арфаэпічная норма) ці [с’н’іг] (украінская арфаэпічная норма). Што трэба казаць “ня трэба”, “бяз радасці” (а не “не трэба”, “без радасці), “звінець”, “свісцець”, “песня” (а не “звінець”, “свісцець”, “песня”), “йіх”, “йіней” (а не “іх”, “іней”), “фудбол”, “прозьба” (а не “футбол”, “просьба”) і гэтак далей.

Але ў чым навізна гэтага слоўніка? Як патлумачыў “К” дырэктар Інстытута мовазнаўства імя Якуба Коласа Цэнтра даследаванняў беларускай культуры, мовы і літаратуры Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі Ігар Капылоў, даведнік створаны з прымяненнем інавацыйных падыходаў — камп’ютарных праграм інструментальнай апрацоўкі гукавых файлаў.

— Падчас працы над даведнікам было зроблена комплекснае даследаванне беларускага літаратурнага вымаўлення, што дазволіла выключыць фактар несістэмнасці ці, можна сказаць, фактар

Эксперымент "К"

[Асоба](#)

[Гандлёвая плошча: купляйце беларускае!](#)

[Творца пра творцу](#)

[Тэатральная плошча](#)

[Хлопцы з нашага двара](#)

[Легенды без легенд](#)

[Сэлфі: творца пра твор](#)

[Персаніфікацыя культуры](#)

[Тэма](#)

[Лабараторыя](#)

[Сямейныя таямніцы Дуніна-](#)

[Марцінкевіча](#)

[Калі карціна... заіграла](#)

[прыватная гісторыя](#)

[Тактыка культурнага](#)

[развіцця](#)

[Экспертыза "К"](#)

[Аўдыя & Відэа](#)

[Вяртаючыся да](#)

[надрукаванага](#)

["Лічбавы" падыход](#)

[У тур са сваім... журналістам](#)

[Дзень маці](#)

[Дэталны разгляд](#)

[Праз гасцінец](#)

[Дзяўчаты з нашага двара](#)

[Фрыстайл](#)

[Год навукі](#)

[Фотасюжэт нумара](#)

[Персона](#)

[118: ідэі, асобы, намеры](#)

[2018](#)

[Прэмія](#)

[Дзень навукі](#)

[Свята мовы](#)

[Геаметрыя пачуццяў.](#)

[\(Не\)жаночыя прафесіі](#)

[фатаграфічная калекцыя](#)

[In memoriam](#)

[Погляд з XXI стагоддзя](#)

Новы нумар

Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова

"Культура і мастацтва"

- [Пра арганізацыю](#)
- [Газета "Культура"](#)
- [Часопіс "Мастацтва"](#)
- [Падпіска](#)
- [Рэклама](#)

[АЎТАРЫ](#)

[АРХІЎ](#)

суб'ектыўнасці ў перадачы матэрыялаў і вырашыць шэраг спрэчных момантаў, звязаных з арфаэпічным асваеннем новай лексікі, — зазначыў суразмоўца. — Да таго ж, гэтая праца выканана з дапамогай найноўшых тэхнічных сродкаў. А гэта вельмі важна для развіцця сучаснага беларускага мовазнаўства, у прыватнасці, для такога яго кірунку, як камп'ютарная лінгвістыка.

Па словах Ігара Капылова, да мінулага года распрацоўкі Інстытута мовазнаўства ў топ-10 вынікаў дзейнасці Нацыянальнай акадэміі навук Беларусі яшчэ не ўваходзілі. Гэта яшчэ адзін красамоўны факт, які сведчыць на карысць і перспектыўнасць сумеснай працы лінгвістаў і праграмістаў.

7 чалавека-гадоў: многа ці мала?

Адзін з укладальнікаў “Арфаэпічнага слоўніка беларускай мовы”, доктар філалагічных навук, загадчык аддзела сучаснай беларускай мовы Інстытута мовазнаўства Валянціна Русак кажа, што праца над слоўнікам расцягнулася на год.

— Але яна магла доўжыцца і болей, асабліва калі б у нас не было тэхнічнай падтрымкі з боку супрацоўнікаў Аб'яднанага інстытута праблем інфарматыкі, — заўважае візаві. — Па маіх падліках, мы такім чынам ашчадзілі пяць-сем чалавека-гадоў.

У чым жа заключалася дапамога інфарматыкаў? Як распавёў адзін з укладальнікаў “Арфаэпічнага слоўніка беларускай мовы”, аспірант лабараторыі распазнавання і сінтэзу маўлення Аб'яднанага інстытута праблем інфарматыкі Станіслаў Лысы, усё пачалося з таго, што супрацоўнікі лабараторыі распрацавалі аўтаматычную сістэму сінтэзу маўлення і выклалі яе ў інтэрнэт для вольнага карыстання. Прынцып работы сінтэзатара маўлення выкарысталі пасля і для аўтаматычнай генерацыі транскрыпцый слоў.

Станіслаў Лысы стварыў для гэтага асобны сэрвіс — “Генератар арфаэпічнага слоўніка”. Спачатку яго тэсціравалі лінгвісты, якія вышуквалі памылкі і перадавалі іх у лабараторыю на выпраўленне. У выніку сэрвіс навучыўся генерыраваць транскрыпцыі амаль бездакорна — з дакладнасцю ў 98 %.

— Нам удалося дамагчыся гэтага, дзякуючы правілам, якія прапісалі ў машынным алгарытме загадчык лабараторыі распазнавання і сінтэзу маўлення Юрый Гецэвіч, я і некаторыя іншыя яе супрацоўнікі, — кажа Станіслаў Лысы. — А самая цяжкая праца была над выключэннямі з правілаў: як, напрыклад, перадаць з дапамогай машыннага алгарытму “г” выбухное ў словах “гузік”, “гонты”, “глузд” і падобных? Падвесці пад гэтае выключэнне нейкі алгарытм надзвычай складана, так што часам прыходзілася дзейнічаць “уручную”.

У выніку праграмісты змаглі зрабіць чарнавы варыянт слоўніка і перадаць яго на вычитку экспертам з Інстытута мовазнаўства. А з такім матэрыялам лінгвістам — Валянціне Русак і навуковаму супрацоўніку аддзела сучаснай беларускай мовы Інстытута мовазнаўства Вераніцы Мандзік — было працаваць нашмат лягчэй, чым распісваць кожнае са слоў паасобку. Вось таму і атрымалася, што замест сямі гадоў праца над слоўнікам была скончана ўсяго за адзін.

З прыцэлам на будучыню

Рэдакцыя плюс...

[“Тонкая лінія” Валерыя Славука](#)

[Адпусці сябе ў Венецыю!](#)

[Хто заўжды крыху “не зараз”?](#)

[Космас малой](#)

[Бацькаўшчыны](#)

[“Мастак павінен быць без скуру...”](#)

[“Бог правядзе па жыцці лепш, чым самы дасканалы навігатар”](#)

[Вакол Якуба Коласа і пакалення рэальнага](#)

[ўспрымання](#)

[“Палац”, які пабудаваў](#)

[лагістыку легенды](#)

[Другой спробы не будзе...](#)

[Двое з шоу-бізнесу](#)

2016 - Год культуры

[Далей](#)

[Цікавосткі: варта прачытаць!](#)

[Такім будзе помнік Песняру ў Мінску.](#)

[Як і куды знікаюць творы?](#)

[Гук, тэст, Мінск з гуртом Relikt](#)

[Красная плошча беларускіх старонак](#)

[Гаджаты не змогуць...](#)

[Як калекцыя стала музейнай уласнасцю](#)

[Палётны стан Станюты](#)

[“Вялікі Рэмбрант”:](#)

[кіраўніцтва па эксплуатацыі Яна паўсюль!](#)

[Паводле плана Берзеліуса](#)

[аКно ў свет: замежны культурны вопыт](#)

[Адпусці сябе ў Венецыю!](#)

[Вышыванка ў цэнтры](#)

[Адпусці сябе ў Венецыю!](#)

[Знакі Максіма](#)

[Сам сабе кантроль па гамбургскім рахунку...](#)

[Як вёска мастакоў апынулася ў закінутай крэпасці](#)

Дарэчы, як сцвярджае Станіслаў Лысы, гэты праект дапамог не толькі мовазнаўцам, але і праграмістам.

— Дзякуючы супрацоўніцтву з Інстытутам мовазнаўства, мы змаглі ўдасканаліць сваю аўтаматычную сістэму сінтэзу маўлення, і цяпер яна перадае транскрыпцыю самых розных беларускіх слоў з дакладнасцю ў 99 %, — адзначыў суразмоўца. — Невялічкі працэнт памылак — гэта, зазвычай, словы-выключэнні, для якіх алгарытм прапісваць даволі складана і не заўсёды патрэбна.

Ужо сёння ў лабараторыі распазнавання і сінтэзу маўлення разглядаюць іншыя праекты, якія яны маглі б зрабіць разам з лінгвістамі.

— Адзін з іх — праца над агучваннем арфаэпічнага слоўніка, — кажа Станіслаў Лысы. — Думаю, кожнаму будзе цікава не толькі прачытаць у транскрыпцыі тое ці іншае беларускае слова, але і паслухаць з дапамогай сінтэзатара маўлення, як яно гучыць.

Таксама, па словах візаві, плануецца стварэнне на аснове ўжо наяўнага сэрвісу www.sorpus.by цэнтральнай граматычнай электроннай базы беларускай мовы. Тут можна будзе праверыць напісанне любога беларускага слова па ўсіх наяўных слоўніках.

Ужо цяпер на названым сэрвісе можна выбраць пункт “Праверка правапісу”. Праграма “прагоніць” тэкст і па беларускіх слоўніках, і па слоўніках на замежных мовах. Як кажа Станіслаў Лысы, сэрвісы Sorpus.by ўвесь час паляпшаюцца, дзеля чаго ствараюцца новыя машынныя алгарытмы, а таксама наладжана зваротная сувязь з усімі зацікаўленымі асобамі, якія дасылаюць свае прапановы і заўвагі аўтарам праекта.

Так што ў хуткім часе можна будзе чакаць новых цікавых дасягненняў на памежжы інфарматыкі і лінгвістыкі. А вядомае супрацьстаянне “фізікаў” і “лірыкаў” цяпер можна лічыць завершаным — на карысць абодвух бакоў.

Меркаванне экспертаў

Слоўнік, які патрэбны кожнаму

Не так даўно беларуская навука, культура, ды і грамадства наогул атрымалі доўгачаканае грунтоўнае навуковае даследаванне — “Арфаэпічны слоўнік беларускай мовы”, у якім упершыню даецца апісанне літаратурнага вымаўлення больш за 117 тысяч слоў, у тым ліку і новых запазычанняў.

Слова як адзінка мовы, якое прагучала, мае націск, графічнае ўвасабленне, пэўную арфаграфію, адпаведную граматычную форму, семантыку, а таксама валентнасць, дзякуючы якой будуцца словазлучэнні і сказы. Слова як сродак зносін, якое прагучала з вуснаў чалавека, прываблівае да яго ці, наадварот, адварочвае суразмоўцу. Значыць, фанетыка і арфаэпія — гэта пачатак лінгвістыкі, пачатак жыцця слова, а таксама і стасункаў асобы. Менавіта гэтая выснова яшчэ раз пацвярджае навуковую значнасць і практычную вартасць слоўніка. Ён аўтаматычна становіцца даведнікам амаль па ўсіх раздзелах

[Як выдаць альбом, не ўклаўшы ні рубля?](#)

[Пяць крокаў да чалавека на экране](#)

[Ідзі для Мінска ад ашчаднага Лаўрэнса](#)

[Прыгоды беларускіх бібліятэкараў за акіянам](#)

[Гісторыя і лёсы: культура Беларусі ад мінулага да сучаснасці](#)

[Жыццё атрымалася!](#)

[“Самаходы” з Сібіры](#)

[Авангард для тысяч тысяч Беларус Башылаў](#)

[Які куды знікаюць творы?](#)

[Падарунак першага настаўніка](#)

[Парабалічны компас лёсу](#)

[“Апошні довад” — іншы...](#)

["451 па..." Шэлкаплясаву](#)

[Ная і Раман](#)

[75-годдзе пачатку Вялікай Айчыннай вайны](#)

[Партнёрства ваенных музеяў](#)

[Капітан “Таццяна”, або Ас з гомельскай вуліцы Партовай](#)

[“Збірайце і захоўвайце для гісторыі”](#)

[Парабалічны компас лёсу](#)

[І яго аўтограф на рэйхстагу](#)

[Горад, якога не ведаеш](#)

[1941-ы: Брэсцкі рубеж](#)

[“Паранення, наскрозь прабітыя кулямі...”](#)

[Кніга пра музей](#)

[Падтрыманне поляма](#)

мовазнаўства: фанетыцы і арфаэпіі, словаўтварэнні і марфалогіі, лексікалогіі і акцэнталогіі.

Спадзяёмся, слоўнік стане настольнай кнігай кожнага лінгвіста сучаснай фармацыі навукоўцаў, паколькі ў ім шырока прадстаўлена даўнозапазычаная і новая запазычаная лексіка, а таксама глыбінны пласт спрадвечна беларускіх слоў, якія немагчыма вымаўляць без замілавання: вятрак, вятох, вясёлка, жытка, мацунак, мроіва, муляцца, катушок, слодыч, смага, слушны, залоўка, дзеве́р, шурын, шчадрэц... Слоўнік з поспехам выкарыстаюць выкладчыкі і студэнты ВНУ Беларусі (асабліва няпрофільных — тэхнічных, эканамічных, тэхналагічных і гэтак далей) для выпрацоўкі ўменняў і навыкаў беларускага літаратурнага прафесійнага маўлення.

Такія лінгвістычныя даведнікі заўсёды запатрабаваныя настаўнікамі і выкладчыкамі, пісьменнікамі і журналістамі, дыктарамі радыё і тэлебачання, акцёрамі і рэжысёрамі вядучых драматычных тэатраў Рэспублікі Беларусь, эстраднымі выканаўцамі, супрацоўнікамі сферы рэкламы.

...Карацей, такі слоўнік патрэбны ўсім!

**Ніна ГАЎРОШ,
Алена БАГАМОЛАВА**

Аўтар: [Юрый ЧАРНЯКЕВІЧ](#)
аглядальнік газеты "Культура"

Падзяліцца

[Назад](#) [Версія для друкавання](#)

Апошнія матэрыялы ў рубрыцы:

[Навука не для невука](#)

[Камп'ютар, які ведае дзеканне з аканнем](#)

[Хітрыкі нашых продкаў](#)

[Марфалогія горада — ад сярэднявечча да класіцызму](#)

[Вымераць гармонію рэнтгенам](#)

Дадаць каментарый:

Імя:

Каментарый:

 RSS

[Рэдакцыйна-выдавецкая ўстанова «Культура і мастацтва»](#)

© 2007 - 2018 «[Культура](#)». Зроблена ў «[Вэбпрофі](#)»

